

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

IX.517.1702.2017.TRo

Pani

Kamila Gasiuk - Pihowicz

Zastępczyni Przewodniczącego Komisji

Sprawiedliwości i Praw Człowieka

Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

ul. Wiejska 4/6/8

00-902 Warszawa

Funkcjonowanie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie (zwanego dalej: Ośrodkiem lub KOZZD), od momentu objęcia przeze mnie urzędu znajduje się w moim szczególnym zainteresowaniu. Dotychczasowa analiza problemów związanych z działalnością Ośrodka, poprzedzona kilkukrotnymi wizytacjami pracowników Biura RPO w KOZZD, w tym Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, a nadto sędziego wizytatora z Sądu Okręgowego w Płocku oraz Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), pozwala wskazać szereg luk prawnych w przepisach ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24 ze zm., zwanej dalej ustawą z dnia 22 listopada 2013 r.).

W ponad 30 wystąpieniach kierowanych do różnych organów, w tym Prezesa Rady Ministrów, Ministra Sprawiedliwości i Ministra Zdrowia, ale też Przewodniczących Komisji Ustawodawczych Sejmu i Senatu oraz Przewodniczącego Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworzędności i Petycji, informowałem o istnieniu konkretnych luk prawnych bądź przepisach ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., które powinny zostać znowelizowane.

Niestety, do dnia dzisiejszego żaden z organów posiadających inicjatywę legislacyjną nie podjął działań, które zmierzałyby do kompleksowej nowelizacji ustawy, poprzedzonej debatą na temat idei funkcjonowania Ośrodka w Gostyninie. Dlatego też, pokładając nadzieję, że nowi członkowie Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka Sejmu RP zainteresują się przedstawionym problemem, pragnę poniżej uwypuklić Pani Przewodniczącej główne zagadnienia, które wymagają zainteresowania ze strony ustawodawcy. Pomijam ich szczegółowy opis, gdyż zostało to uczynione w wystąpieniach generalnych, których kopie przesyłam w załączeniu.

I. Do dnia dzisiejszego nie znowelizowano przepisu art. 46 ust 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., który częściowo został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Wyrokiem z dnia 23 listopada 2016 r., w sprawie o sygn. akt K 6/14, Trybunał Konstytucyjny orzekł, że wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim przewiduje sporządzanie opinii w sprawie niezbędności dalszego pobytu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym tylko przez jednego lekarza psychiatrę.

Nowelizując art. 46 ustawy, w związku z implementacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego nie należy, moim zdaniem, ograniczać się jednak wyłącznie do poszerzenia zespołu biegłych, którzy co 6 miesięcy przygotowują opinię o stanie zdrowia osoby stwarzającej zagrożenie umieszczonej w Ośrodku, w oparciu o którą sąd ustala czy dalszy pobyt osoby stwarzającej zagrożenie w tym miejscu pozbawienia wolności jest niezbędny. Przepis ten powinien również gwarantować pacjentowi Ośrodka realizację prawa do bycia wysłuchanym przez sąd. Sytuacja pacjenta Ośrodka w Gostyninie, którego pobyt jest przedłużany w procedurze prowadzonej co 6 miesięcy, powinna być identyczna pod kątem gwarancji proceduralnych jak osoby, wobec której jest wykonywany środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym. W stosunku do internowanych zostało to przesądzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 marca 2017 r., w sprawie o sygn. akt SK 13/14, który został następnie implementowany do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 679).

Poza tym, przepis art. 46 ustawy powinien przewidywać obligatoryjny udział obrońcy, prokuratora oraz stanowić o składzie 3-osobowym sądu. Decyzja zaś o przedłużeniu pobytu

w KOZZD, a więc pozbawieniu wolności, powinna przybrać formę postanowienia sądu, które jest zaskarżalne, nie zaś notatki do akt sprawy, o czym stanowi paragraf trzeci omawianego przepisu.

II. W kontekście poszanowania praw i wolności osób umieszczonych w KOZZD, należy zwrócić uwagę na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2019 r., w sprawie o sygn. akt III CZP 75/18, zgodnie z którą przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o zabezpieczeniu mają zastosowanie do ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., ale niedopuszczalne jest udzielenie takiego zabezpieczenia w postaci umieszczenia danej osoby w KOZZD.

Ponieważ sądy cywilne pomimo treści powyższej uchwały Sądu Najwyższego w dalszym ciągu stosują zabezpieczenie cywilne polegające na pozbawieniu wolności w KOZZD, w dniu 29 listopada 2019 r. zwróciłem się do powiększonego składu Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały mającej na celu rozstrzygnięcie czy w postępowaniu toczącym się na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., przepisy art. 2 ust. 3 tej ustawy w zw. z art. 730 § 1 w zw. z art. 755 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego mogą stanowić podstawę udzielenia zabezpieczenia poprzez umieszczenie uczestnika postępowania w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym. Moim zdaniem, regulacja ustawowa w obecnym kształcie, o ile wykorzystywana jest do pozbawienia lub ograniczenia wolności osobistej jednostki, nie spełnia podstawowych standardów z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP. W konsekwencji, poza obrębem prokonstytucyjnej wykładni art. 730 i art. 755 k.p.c. pozostają sytuacje, w których sąd cywilny pozbawia jednostkę wolności osobistej.

Dotychczasowa praktyka w zakresie stosowania zabezpieczenia cywilnego w postaci umieszczenia w KOZZD, wynika z luki prawnej i pokazuje, że tego rodzaju kwestie, jak stosowanie środków tymczasowych, należy bezwzględnie przesądzić w ustawie. Wystąpienia generalne dotyczące tego zagadnienia kierowałem do Ministra Sprawiedliwości w dniu 2.03.2017 r., 28.12.2017 r. oraz 7.05.2018 r. (vide. sprawa IV.567.1.2016). Podkreślałem w nich, że niedopuszczalne jest zastosowanie zabezpieczenia cywilnego polegającego na pozbawieniu wolności w KOZZD, stąd istnieje pilna potrzeba uregulowania następujących kwestii:

- ustalenia katalogu środków stosowanych tymczasowo wobec uczestnika postępowania, toczącego się na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.;

- wskazania terminów stosowania środków tymczasowych, bądź przynajmniej trybu obowiązkowego badania przez sąd zasadności dalszego ich stosowania w trakcie postępowania.

Ponadto, bardzo ważne jest uregulowanie kwestii środków stosowanych wobec osoby umieszczonej w Ośrodku po uchyleniu przez Sąd Najwyższy prawomocnego rozstrzygnięcia sądu odwoławczego, w którym to orzeczeniu utrzymano w mocy postanowienie sądu I instancji o uznaniu za osobę stwarzającą zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób i umieszczeniu w KOZZD. Postulowałem o to w swoim wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2016 r., w sprawie IV.567.1.2016.

III. Kolejnym zagadnieniem wymagającym pilnych regulacji ustawowych jest kwestia pobytu w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie osób chorujących psychicznie. Taka sytuacja może zaistnieć z powodu błędnego skierowania przez sąd do Ośrodka osoby zmagającej się z chorobą psychiczną, bądź też zachorowania pacjenta w trakcie wieloletniego pobytu w Ośrodku. Stanowczo należy podkreślić, iż KOZZD nie jest szpitalem psychiatrycznym i nie prowadzi się w nim leczenia osób chorujących psychicznie. Osoby umieszczone w Ośrodku powinny być poddawane terapii ze względu na zaburzenia osobowości, zaburzenia preferencji seksualnych bądź upośledzenie umysłowe. Z udostępnionych mi danych wynika, iż w chwili obecnej w Ośrodku przebywają 2 osoby, w sprawie których Dyrektor KOZZD przedstawia Sądowi Okręgowemu w Płocku opinię o chorobie psychicznej pacjentów.

IV. Należy także podnieść kwestię braku regulacji prawnych w przypadku konieczności leczenia wymagającego skomplikowanych procedur medycznych bądź poddania pacjenta KOZZD długoterminowym badaniom w warunkach szpitalnych, np. w sytuacji prowadzenia protestu głodowego, czy wymagającego przeprowadzenia zabiegu kardiologicznego.

V. Prawidłowe funkcjonowanie Ośrodka to również konieczność zmierzenia się z problemami dnia codziennego pacjentów, począwszy od możliwości posiadania lub korzystania z określonych przedmiotów, a skończywszy na braku procedury uzyskania zgody

na udział w pogrzebie członka rodziny, czy możliwości opuszczenia KOZZD w związku z innymi wypadkami szczególnie ważnymi dla pacjenta Ośrodka.

W wystąpieniach generalnych, jak i notatkach z wizytacji, wielokrotnie opisywałem, że prawa i wolności pacjentów KOZZD nie mogą być ograniczone na podstawie regulaminu wydanego przez Dyrektora tego podmiotu leczniczego. Ma to obecnie miejsce ze względu na brak norm ustawowych, które określałyby prawa i obowiązki pacjentów oraz dawały podstawy ograniczenia ich praw.

Ponadto, należy wskazać, że w Ośrodku występuje problem przeludnienia. Liczba pacjentów zbliża się obecnie do 80, co stanowi naruszenie przepisu § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2014 r. w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym i jednocześnie nie zapewnia odpowiednich warunków lokalowych, dających gwarancję godnego, długoletniego, a w wielu przypadkach dożywotniego, pobytu w placówce. Dotychczas tylko jeden pacjent został zwolniony z KOZZD.

VI. Przepisy ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. nie przewidują również możliwości zastosowania Systemy Dozoru Elektronicznego (SDE) w sytuacji orzeczenia przez sąd nadzoru prewencyjnego. Ten sprawdzony w Polsce system elektronicznej kontroli miejsca pobytu mógłby być efektywnie wykorzystywany przez funkcjonariuszy Policji, wykonujących zadania związane z nadzorem prewencyjnym i stanowić większą gwarancję kontroli osoby objętej tym środkiem ograniczenia wolności.

VII. Obowiązujące przepisy prawa nie precyzują także co ma pierwszeństwo wykonania - kara pozbawienia wolności czy terapia w Ośrodku w Gostyninie. Nie dają również podstaw sądowi do uchylenia nadzoru prewencyjnego w sytuacji osadzenia osoby stwarzającej zagrożenie w jednostce penitencjarnej czy w zakładzie psychiatrycznym.

Kończąc, chciałbym nadmienić, iż w dniu 23 listopada 2019 r. w Biurze RPO odbyło się seminarium poświęcone praktycznym problemom stosowania ustawy z 22 listopada 2013 r. Wśród zaproszonych gości znaleźli się wybitni specjaliści z zakresu psychologii, psychiatrii i seksuologii oraz praktycy – sędziowie orzekający w sprawach z zakresu

wymienionej ustawy i przedstawiciele Służby Więziennej. Tematyka seminarium uwzględniała więc szerokie spektrum problemów związanych ze stosowaniem ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Wszyscy uczestnicy byli zgodni, iż wymaga ona kompleksowych zmian legislacyjnych.

Bez wątpienia proces legislacyjny winien być poprzedzony gruntowną analizą podnoszonych problemów i uwzględniać regulacje prawne i zasady funkcjonowania analogicznych miejsc chociażby w Niemczech czy Holandii, gdzie indywidualizacja postępowania z pacjentem zmierza do przygotowania go do opuszczenia ośrodka dla osób stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa. W załączeniu przesyłam przetłumaczoną na język polski ustawę dotyczącą osób niebezpiecznych dla społeczeństwa, obowiązującą w landzie Dolnej Saksonii, do ewentualnego wykorzystania w pracach Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka.

W związku z powyższym, przesyłając w załączeniu kopie skierowanych przeze mnie w poprzednich latach wystąpień generalnych, pragnę zwrócić się do Pani Przewodniczącej o podjęcie działań zmierzających do jak najszybszego ustawowego wyeliminowania licznych luk prawnych w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r., deklarując jednocześnie udział ekspertów Biura RPO z tej problematyki w pracach legislacyjnych polskiego parlamentu.

Zał. Plik.